

ERKEN DÖNEM KLASİK TÜRK ŞİİRİ METİN İNCELEME

Yazar
Melike GÖKCAN

© Copyright 2023

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Yayıncı Sertifika No
978-625-399-557-7	47518
Kitap Adı	Baskı ve Cilt
Erken Dönem Klasik Türk Şiiri Metin İnceleme	Vadi Matbaacılık
Yazarlar	Bisac Code
Melike GÖKCAN ORCID iD: 0000-0003-0595-7226	POE008000
Yayın Koordinatörü	DOI
Yasin DİLMEN	10.37609/akya.2989

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kütüphane Kimlik Kartı
Gökcan, Melike.

Erken Dönem Klasik Türk Şiiri Metin İnceleme / Melike Gökcan.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.

181 s. ; 135x210 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253995577

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Şiir, insanın duygu ve düşüncelerini, evreni algılayış biçimini, inancını ve anlam arayışını, kısacası tüm varoluşunu dille şekillendirdiği estetik yapıdır. Şairler sadece kendi varlıklarının değil, toplumlarının da sözcüsüdür. Tarihin her döneminde, toplumların ruhunu, hayallerini ve özlemlerini en güçlü şekilde yansıtan eserler, onların kaleminden dökülmüştür. Böyle bakınca, klasik Türk şiiri, yalnızca bir edebiyat formu değil; aynı zamanda medeniyetimizin köklerini, kültürel mirasını, düşünce dünyasını, estetik algısını yansıtan bir aynadır.

Türk edebiyatı, açıkça en az bin yıllık bir edebiyattır. Bununla beraber, el yazmaları üzerinden üretilen eserlerden günümüze ulaşabilenler, batan zaman gemisinden kıyıya vuran hazine sandıkları gibidir; “en eski Türkçe kitap”, kıyıya vurabilen en eski kitaptır.

Klasik Türk edebiyatı kapsama alanı içine giren İslamiyet sonrası edebi ürünleri, Karahan sahası, Harezmi sahası, Memluk-Kıpçak sahası ve sonradan Azeri ve Anadolu sahası eserleridir. Sonuncusu, Beylikler döneminden Osmanlıya uzanan en geniş coğrafyaya yayılmış; en uzun ömürlü ve her yüzyılda binlerce cilt eserle en bereketli olan edebi sahadır. Bizim coğrafyamızın ve kültürümüzün ürünleri olan ve hızla bizden uzaklaşan, yabancı kalan edebiyatın sahası.

Bu çalışmada, Klasik Türk şiirinin Anadolu’daki erken dönemi olan XIV. – XV yüzyıllara, yani Türk şiirinin, Türkçeyle neşvünemâ bulduğu o hareketli ve bereketli zaman aralığına odaklanmak istedik. Söz konusu zaman parçası, Türk edebiyatının kendi sesini bulma macerasına denk gelir.

Bu çalışma, erken klasik dönem şiirine odaklanmış bir “g l-deste”, bir k c k sekidir. Erken dönem, bir doğum, bir yeniden yapılanma ve gelişme dönemi olduğu tercih ettiğimiz bir zaman aralığıdır. Aslında daha sanatk rane eserlerin ciltleri doldurduğu klasik dönem edebiyatı belki daha kadar parlak ve çekicidir.

Anadolu sahasında vücut bulan erken dönem Klasik Türk Şiiri, edebiyat dilinin T rkeleşmesi sebebiyle kültür tarihimizin en önemli oluşum safhasına denk gelir. Bilindiği  zere, Selçuklu devletinin eğitim ve bürokrasi dili Farsçadır. Bu durumda medreselerde okuyan, saray çevresinde yetişen Şairlerin edebi dili doğal olarak Farsçadır. Moğol istilasının ardından zayıflayarak  ken Selçuklu devletiyle birlikte yazı dili Farsça olan entelektüel yapı da dağılmıştır. Aslında, Moğol istilasını, Anadolu’da büyük yıkımlara ve büyük acılara yol açmış olsa da Türk dili ve edebiyatı açısından çok önemli bir başlangıca da vesile olmuştur.

Türk edebiyatının tarihsel süreç içerisinde kazandığı derinlik ve zenginlik, Anadolu sahasında XIV. yüzyıl itibarıyla yepyeni bir boyut kazanmıştır. Bu yüzyıl, sadece siyasi bir değişim ve kültürel bir dönüşüm dönemi olmakla kalmamış; aynı zamanda, klasik Türk edebiyatının Őekillenmeye başladığı bir dönemi de temsil etmiştir. Anadolu toprakları, dönemin sosyal, kültürel ve siyasi dinamiklerinin etkisiyle, Türk dilinin ve edebiyatının yeni bir kimlik kazandığı, kalıcı eserlerin ortaya çıktığı bir alan olmuştur.

Ancak her yeni doğum birtakım sancılara sebep olur. Türk edebiyatı, Doğu Türkçesiyle Karahan sahası verimlerinden itibaren eser vermeye devam etmekteydi. Ancak, Anadolu’da Batı Türkçesi XIII. yüzyılda sınırlı birkaç örnek dışında edebi eser vücuda getirmemişti.

Hemen akla muazzam Őair, sesi ağları aşan Yunus Emre geliyor. Burada, Yesev  dervişlerinin toplum yapılanmasında ve düzeninde olduğu kadar Türk kültür ve edebiyatındaki katkıları açısından da çok özel, çok değerli bir yeri olduğunu vurgulamak

gerekir. Yunus Emre XIII. Yüzyılın sonu ve XIV. Yüzyılda şiir söylemiştir. Onun Türkçesi, kesintisiz akıp giden ve birçok akarsuyu kendinde toplayan güçlü bir nehir gibidir; zaman içinde akıp giden bir Türkçe söyleyişin temsilcisi olduğunu gösterir.

Yüzyılın sonlarına doğru Ahmedî, Ahmed-i Dâi, Şeyhoğlu Mustafa, daha sonra Şeyhî, Fars edebiyatının önemli eserlerinden tercüme/yeniden yazma yoluyla başarılı eserler kazandırarak Türk mesnevi edebiyatında klasik döneme doğru gidişin istikametini belirleyen öncü sanatçılar olmuşlardır.

XV. yüzyılda manzum mensur eser sayısı geometrik bir artışla yükselmiştir. Bu dönemde edebi formlarda, edebi türlerde nitelik ve nicelik açısından önemli bir artışa paralel olarak dil ve üslûp açısından da bir yükseliş söz konusudur.

Gazel metinlerine, dolayısıyla divanlara odaklanan bu çalışmada mesnevi edebiyatını, mensur edebiyatı, şiir mecmuası gibi eser verme biçimlerini ve muhtelif türlerde eserleri dışarıda bırakmak zorunluluğu doğmuştur.

Erken dönem ürünleri kapsayan bir çeşit antoloji olan bu çalışmada klasik şiir örneklerini “dil-içi” çevirileriyle derledik. Zira, bu dili artık çevirmek gerekiyor genç okurlar için. Hatta çevirmek de pek yetmiyor, şerh etmek ve açıklamak da gerekiyor. Her iki asırda yetişen divan sahibi şairlerin eserlerinden alınan örnekler, günümüzde yayımlanmış olan metinlerden alınarak yorumlanmıştır. Burada amaç, günümüz okuruna şiirin estetik ve kültürel yapısını teknik detaylara girmeden sunabilmektir.

Bu çalışma, bir serbest okuma çalışmasıdır aslında; ama yine de yılların alışkanlığı sebebiyle bilindik şerh sisteminin sınırlarından çok da uzaklaşmış değildir.

Bu güldesteyi an itibarıyla onu okumaya hazırlanan genç okura ithaf ediyorum.

Prof. Dr. Melike GÖKCAN

Eskişehir, 2023

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1. Ana Hatlarıyla Anadolu Sahası	
Erken Klasik Dönem Türk Şiiri	1
XIV. Yüzyılda Gazel	1
XV. YÜZYIL'DA GAZEL	5
Bölüm 2. Açıklamalı Gazel Seçkisi	23
DEHHÂNÎ	25
YUNUS EMRE	33
KADI BURHANEDDİN	43
AHMEDÎ	49
AHMED-İ DÂÎ	63
ŞEYHÎ	73
AHMET PAŞA	85
AVNÎ (Fatih Sultan Mehmet)	105
NECÂTÎ	113
CEM SULTAN	129
MİHRÎ HÂTUN	141
TÂCİZÂDE CÂFER ÇELEBÎ	149
MELİHÎ	159
MESÎHÎ	165

5. Gözden çıkınca aklar isem ey Mesihî ben İki göziyle bakmaya çarh-ı dutâ bana

*Ey Mesihî, gözden düştüğüme ağlarsam şu iki kat
olmuş kambur felek bana iki gözüyle bakmasın.*

KAYNAKÇA

- Arslan, M. (2018), Mihrî Hâtun Dîvânı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara (<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58679,mihri-hatun-divanipdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 11.10.2023).
- Biltekin, H. (2018). *Şeyhî Divanı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara (<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/61044,seyhi-divanipdf.pdf?0>, Erişim Tarihi 15.09.2023).
- Canım, R. (2018). *Latîfi Tezkiretüş-Şuara ve Tabsiratün-Nuzama*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara (<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 11.10.2023)
- Delice, G. (2020). *Tokatlı Melihî ve Şiirleri*, Kut Yayınları, Çorum.
- Ersoy, E./Ay, Ü. (2017). *Hoca Dehhânî Divanı*, (editör: Prof. Dr. Nihat Öztoprak), Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara (<https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/tibkm-serisi/.pdf>, Erişim Tarihi: 12.09.2023).
- Ersoylu, İ. H. (2020). *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*, 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erünsal, İ. E. (2018). *Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara (<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59332,taci-zade-cafer-celebi-divanipdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 11.10.2023).
- Gülüm, E. (2022). *Ahmedî Divanı*, (editör: Prof. Dr. Muhsin Macit), Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul.
- Horata, O. (2000). "Cem Şairleri: Bir Kader Birliğinin Anatomisi", *Bilig* (15), s. 91-107.
- İpekten, H. (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul.
- İpekten, H. (2020). *Karamanlı Nizâmî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara (<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73032,karamanli-nizami-divanipdf.pdf?0>, erişim Tarihi: 11.10.2023).
- İSEN, M. (1999). *Latîfi Tezkîresi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- İsen, M./Horata, O./Macit, M./Aksoyak, İ./ H. Kılıç, F. (2004). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Köprülü, M. F. (1980). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Köprülü, M. F. (2020). *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Kurnaz, C./Çeltik, H. (2013). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Kurgan Edebiyat.
- Levend, A. S. (1988). Türk Edebiyatı Tarihi Giriş I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Mengi, M. (2020). *Mesîhî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara (<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/74203,mesihi-divanipdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 11.10.2023).
- Mengi, M. (2023). Eski Türk Edebiyatı Tarihi, 30. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Özmen, M. (2017). *Ahmed-i Dâ'i Divanı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öztoprak, N. (2021). *Avnî Fatih Sultan Mehmet*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Şentürk, A. A., Kartal, A. (2024). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Tatçı M. (2021). *Yûnus Emre Dîvânı*, 6. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları - 883, Ankara (https://yayin.diyaret.gov.tr/File/Download?path=4232_1.pdf&tid=4232, Erişim Tarihi: 03.09.2023).
- Yılmaz, O. (2018). *Necati Bey Divanı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.